

NAČIN PISANJA PRVOSTUPANJSKIH PRESUDA U PARNIČNOM POSTUPKU

Rukovodeći se značajem sudske presude koja rađa pravo među strankama, autorica iznosi praktični prikaz svojih razmišljanja u pisanju prvostupanjskih presuda.

Cilj ovog rada nije postaviti autoritativna pravila dobrog pisanja, nego izraziti osobna empirijska promišljanja, uzimajući u obzir da je svaki stil pisanja otvoren za osporavanje i raspravu. Polazeći od obvezatne forme prvostupanjskih presuda, s autorskog se stajališta ukazuje na funkcionalni pristup pisanju, uz obrazložene preporuke strukturalne i stilističke tehnike što će suće moći potaknuti na kritički osvrt o već izgrađenom, vlastitom pristupu.

1. UVOD

Pisana riječ je u pravilu, najčešći način komunikacije između sudova i javnosti. Ona je ujedno bitan izvor mjerila sudačkog autoriteta i to, kako unutar sudbene vlasti kroz praktičnu primjenu propisa tako i u široj društvenoj zajednici.

„Donijeti presudu znači odrediti njen sadržaj, izreći odluku o osnovanosti tužbenog zahtjeva“.² Riječ je o intelektualnom i voljnom procesu koji se zbiva u osobi suca, izolirano od stranaka i bez sudjelovanja javnosti.

Postupak koji prethodi donošenju presude, nerijetko je vrlo kompleksan i dugotrajan, bogat brojem i sadržajem izvedenih parničnih radnji svih sudionika parničnog postupka. Donijeti presudu znači rezimirati niz radnji suda i stranaka poduzetih tijekom parnice³, s obzirom na to da je ona rezultat složenog postupka i niza aktivnosti poduzetih radi prikupljanja procesnog materijala. U tu svrhu, sud utvrđuje relevantne činjenice i primjenjuje odgovarajuće pravne norme na konkretno činjenično stanje.

Rad suca ne ograničava se samo na utvrđivanje relevantnih činjenica i sadržaja prava; njegova je zadaća iz odlučnih činjenica pod pravnu normu podvesti zaključak o načinu na koji treba urediti konkretan sporni pravni odnos. Presudom se dakle, kao aktom državne vlasti, konkretizira pravilo sadržano u pravnoj normi.

Čak i u uvjetima detaljno uređenog procesnog prava, kreativnoj funkciji suca prilikom pisanja presude pripada značajna i nezamjenjiva uloga. Ipak, o sucu ovisi način na kojeg će svoj misaoni zaključak izreći pisanim putem, jer u pisanju počiva rezultat razmišljanja na kojem se sudska odluka temelji. Zato nije dovoljno da presuda bude pravno korektna; ona treba ispravno prikazati činjenice, biti razumljiva i lako čitljiva. Što je sudac napisao i način na koji je to učinio, jednako su značajni kao

¹ Privremeno raspoređena na rad u Visoki trgovački sud Republike Hrvatske

² Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, sedmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, studeni 2004., citat str. 618.

³ ibid.

i sadržaj onoga što je odlučeno, ne samo s aspekta čitatelja već i suca koji je presudu napisao. Stil pisanja je naravno, stvar osobnog izbora pa bi se svaki sudac trebao upitati piše li na određeni način samo zato što oduvijek tako piše ili može li to učiniti na još bolji način.

Priprema pisanog sudačkog mišljenja nameće autoru određeni stupanj intelektualne discipline, postavljajući pred njega vrlo zahtjevan cilj: obrazloženje sudske presude učiniti transparentnim i jasnim te pravilno ocijeniti ukupnost izvedenih dokaza.

2. OSNOVNA PRAVILA O FORMI PRVOSTUPANJSKIH PRESUDA

2.1. Zajedničke odredbe

Forma je vanjski izraz u kojem se manifestira sadržaj pojave. Nema sadržaja bez forme, nema ni forme lišene svakog sadržaja.⁴ Forma sudske presude predstavlja vanjski okvir unutar kojeg se zbiva proces sudačkog razmišljanja i koji treba biti takav da čitatelju omogući praćenje njenog sadržaja.⁵ Jednoobraznost vanjskog izgleda sudske presude, imperativ je u sudskom postupanja.

Kogentne procesne norme koje propisuju formu i minimum sadržaja sudske presude, sadržane su u odredbama Zakona o parničnom postupku⁶ i Sudskog poslovnika⁷.

Sudska presuda, kao i sve ostale sudske odluke i akti, piše se pisaćim strojem, odnosno osobnim računalom na papiru uobičajene veličine (format A 4), na cijelom listu papira, s dovoljno praznog prostora s objiju strana ruba u širini od 2 cm, bez proreda. Pojedini dijelovi odluke (uvod, izreka i obrazloženje) trebaju biti vidljivo odvojeni. Ako je sudska presuda sastavljena od više listova papira, svi će se listovi spojiti prošivanjem ili lijepljenjem, u suprotnom se prvi primjerak odluke piše na samo jednoj stranici.⁸

2.2. Prije uvoda presude

U sudskim odlukama u gornjem lijevom kutu, iznad naziva odluke, stavit će se grb Republike Hrvatske u izvornim bojama, a ispod toga naziv „Republika Hrvatska“ te naziv i sjedište suda.⁹

⁴ *ibid.*, str. 31.

⁵ *Judicial Writing Manual*, (slobodan prijevod: Priručnik za pisanje sudskih odluka), The Federal Judicial Center USA, Washington, fourth printing, 1991., str. 22. „The framework in which that process takes place, should be visible to the reader from the organization of the opinion. That organization will be a road map enabling the reader to follow from the beginning to the end without getting lost.” Slobodan prijevod: „Okvir u kojem se zbiva taj proces, čitatelju treba biti vidljiv iz strukture (organizacije) sudačkog mišljenja. Struktura teksta predstavlja će raspored koji čitatelju omogućuje praćenje od početka do kraja, bez da se pritom izgubi (zaluta).“

⁶ Zakon o parničnom postupku (Narodne novine broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08 i 123/08; dalje: ZPP)

⁷ Sudski poslovnik (Narodne novine broj 158/2009)

⁸ *ibid.*, čl. 100. st. 1-3.

⁹ *ibid.*, čl. 100. st. 4.

Sudski predmeti dodjeljuju se u rad sucima na temelju godišnjeg rasporeda poslova, a poslovni broj sudske presude bitan je za njenu identifikaciju. Poslovni broj sadrži oznaku spisa s podbrojem u kojem je odluka donesena i upisuje se u gornjem desnom kutu svakog njenog lista.¹⁰ Oznaka spisa sastoji se od: kratice naziva upisnika u koji je predmet upisan (u parničnom postupku to je oznaka P) ispisane velikim slovima, rednog broja upisa i od posljednja dva broja kalendarske godine u kojoj je spis unesen u upisnik (npr P-1/10).¹¹

Iako brojčana oznaka sudske referade nije Sudskim poslovníkom propisani dio poslovnog broja, u praksi se prije pisanja poslovnog broja označuje i broj sudske referade. Takvo je postupanje prihvatljivo i nužno iz mnogih praktičnih razloga; ono omogućuje lakšu identifikaciju gdje se predmet nalazi, pojednostavljuje dostavu žalbe u spis, dostavu dokaza o uplaćenim sudskim pristojbama i sl. Stoga se prije oznake spisa s podbrojem, upisuje i redni (arapski) broj vijeća, odnosno suca pojedinca kojemu je predmet dodijeljen u rad (npr. 1 P-1/10).¹²

2.3. Uvod presude

Elementi uvoda presude predstavljaju osnovu mogućnosti kontrole svih procesnih pretpostavki o kojima ovisi dopustivost raspravljanja i odlučivanja o tužbenom zahtjevu. Taj dio presude sadrži informacije o osnovnim elementima spora.

Uvod presude treba sadržavati zakonom propisane elemente, a to su: oznaka da se presuda izriče u ime Republike Hrvatske, naziv suda, ime i prezime suca pojedinca, odnosno predsjednika i članova vijeća, oznake stranaka i umješaka (ime i prezime ili naziv, prebivalište ili boravište, odnosno sjedište), oznaka zakonskih zastupnika i punomoćnika stranaka, kratku oznaku predmeta spora, dan zaključenja glavne rasprave, naznaka stranaka, njihovih zastupnika i punomoćnika koji su prisustvovali zaključenju glavne rasprave i dan kad je presuda donesena.¹³

U prvostupanjskom parničnom postupku, sudski savjetnici su ovlaštteni provoditi postupak, ocjenjivati dokaze i utvrđivati činjenice te podnijeti sucu na kojeg to ovlasti predsjednik suda, pisani prijedlog na temelju kojeg sudac donosi odluku. U uvodu takve odluke navest će se da je ona donesena na temelju prijedloga sudskog savjetnika.¹⁴ U uvodu takve presude označit će se, uz ime i prezime suca i ime te prezime sudskog savjetnika po čijem je prijedlogu sudac donio odluku.

Ako je presudu donijelo sudsko vijeće a ne sudac pojedinac, tada se imena članova vijeća navode redosljedom, počevši od predsjednika vijeća i po položaju najstarijeg člana. Ako je član vijeća predsjednik suda ili predsjednik sudskog odjela, njihovo ime navodi se odmah iza predsjednika vijeća.¹⁵

2.4. Između uvoda i izreke presude

¹⁰ *ibid.*, čl. 100. st. 5.

¹¹ *ibid.*, čl. 174. st. 1.

¹² *ibid.*, čl. 174. st. 2.

¹³ ZPP., čl. 338. st. 2.

¹⁴ *ibid.*, čl. 13. st. 1.

¹⁵ Sudski poslovnik., čl. 100. st. 6

Ispod uvoda, a iznad teksta izreke presude, u posebnom redu označit će se malim rastavljenim slovima kakvu je odluku sud donio („p r e s u d i o j e”).¹⁶

2.5. Izreka presude

Središnji dio pisano izrađene presude je njena izreka koja sadrži odluku o tužbenom zahtjevu, odnosno odluku o sadržaju zahtijevane pravne zaštite.

Zakon o parničnom postupku propisuje da izreka presude treba sadržavati odluku o prihvaćanju ili odbijanju zahtjeva koji se tiču glavne stvari i sporednih traženja, te odluku o postojanju ili nepostojanju tražbine istaknute procesnim prigovorom radi prebijanja.¹⁷ U slučaju kada je tuženik istaknuo prigovor radi prebijanja, a sud o tome presudom nije odlučio, bitno je povrijedio odredbe parničnog postupka i takav njegov propust u postupanju i primjeni procesnih odredbi, presudu čini nezakonitom.¹⁸

Sastavni dio izreke presude je i odluka o troškovima postupka koja se, u slučaju izjavljivanja pravnog lijeka protiv samo tog dijela sudske odluke, smatra rješenjem.¹⁹

U izreku presude ne unose se činjenice koje je sud utvrdio, a niti odredbe materijalnog prava koje je sud pri odlučivanju primijenio. U izreci se utvrđuje sadržaj pravne zaštite koju je sud pružio ili uskratio, u kratkom, jasnom i sažetom obliku.²⁰

2.6. Obrazloženje presude

Ispod izreke, a prije početka obrazloženja, stavlja se naslov „Obrazloženje“, velikim početnim slovom, bez rastavljanja.²¹

Zakon o parničnom postupku propisuje obvezatni sadržaj obrazloženja u kojem će sud izložiti: zahtjeve stranaka, činjenice koje su iznijele i dokaze koje su predložile, koje je od tih činjenica utvrđivao, zašto i kako ih je utvrdio, a ako ih je utvrdio dokazivanjem, koje je dokaze izvodio i zašto te kako ih je ocijenio, koje je odredbe materijalnog prava primijenio odlučujući o zahtjevima stranaka, ako je potrebno, sud će se izjasniti i o stavovima stranaka o pravnoj osnovi spora te o njihovim prijedlozima i prigovorima o kojima nije dao svoje razloge u odlukama koje je već donio tijekom postupka.²²

Okolo pisanja uvoda i izreke prvostupajskih presuda nema nikakvih dvojbi, jer je sadržaj tih dijelova presude precizno i bez odstupanja određen Zakonom. Međutim, prilikom pisanja obrazloženja, situacija može biti različita. Unatoč jasnoj zakonskoj odredbi o sadržaju obrazloženja, svjedoci smo da je praksa često sklona većem ili manjem stupnju odstupanja. U prilog beziznimnog pridržavanja zakonom određenih elemenata obrazloženja sudske presude, govori niz razloga: Zakon o parničnom postupku propisuje minimalni standard sadržaja obrazloženja sudske presude;

¹⁶ ibid., čl. 100. st. 7.

¹⁷ ZPP., čl. 325. st. 1. i 338. st. 3.

¹⁸ Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, poslovni broj PŽ-928/06 od 1. travnja 2009.

¹⁹ ZPP., čl. 167. st. 1.

²⁰ Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, op. cit., str. 621.

²¹ Sudski poslovnik., čl. 100. st. 7.

²² ZPP., čl. 338. st. 3.

udovoljavanjem minimumu propisanog standarda, osigurava se pravo stranaka na saznanje o razlozima zaključaka suda o tužbenom zahtjevu i tvrdnjama stranaka.

Činjenično stanje i pravna norma tek su podloga za izricanje presude.²³ Zato, obrazloženje sudske presude treba uz Zakonom propisane elemente, sadržavati i dobro osmišljenu strukturu. Sudac obično polazi od iznošenja zahtjeva stranaka, činjenica i dokaznih prijedloga; potom nabraja izvedene dokaze i utvrđuje je li zahtjev osnovan ili ne; navodi koje su činjenice nesporne, koje su sporne, kako je ispitao sporne činjenice, što je i zašto te na koji način zaključio. I naposljetku, navodi se pravna norma kojom je riješen taj slučaj.²⁴ Sudac je dužan u presudi identificirati predstavljene probleme, pravno-relevantne činjenice i pravilno primijeniti materijalno pravo, a način kojeg je sudac izabrao to učiniti otkriva se u njenom obrazloženju.

Svrha obrazloženja je obavijestiti o subjektivnim i objektivnim elementima spora te iznijeti razloga zbog kojih je sud donio odluku, navedenu u izreci presude.²⁵ Subjektivni elementi odnose se u bitnome na zahtjeve stranaka kojima se određuju predmet raspravljanja i granice odlučivanja,²⁶ na činjenice koje su stranke iznijele (što u pravilu predstavlja osnovni sadržaj stanja stvari iz kojeg je sud ovlašten crpiti činjenice za koje on ocijeni da su relevantne), na dokaze koje su stranke predložile i sud ocjenjuje u skladu s odredbama procesnog prava. Objektivni elementi trebaju pružiti dovoljnu osnovu za bitan prikaz konkretnog spornog odnosa, relevantnih činjenica i konačno, za procesnu metodu koju je sud koristio prilikom izrade presude.

Zakon o parničnom postupku uređuje situaciju kada je sud oslobođen obveze obrazložiti svoju presudu. Ako su se stranke nakon proglašenja presude odrekle prava na žalbu te ako nisu izričito zatražile da presuda koja će im biti dostavljena bude obrazložena, sud neće posebno obrazložiti donesenu presudu, već će samo naznačiti da su se stranke odrekle prava na žalbu i da zbog toga presuda nije obrazložena.²⁷ U suprotnom, ako presudi nedostaje taj element, ona nije pravilna niti zakonita.²⁸

Obrazloženje predstavlja osnovu za kontrolu rada suda, koju obavlja žalbeni sud. Ono je bitno i radi ocjene nezadovoljne stranke o tome hoće li iskoristiti svoje pravo na podnošenje pravnog lijeka. Tek pravilno sastavljeno obrazloženje otkriva

²³ Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, op. cit., str. 580.

²⁴ Vidi drugačije: Priručnik za pisanje sudskih odluka, op. cit., str. 14. „Some judges prefer to place the holding and conclusion at the end, believing that an opinion will be more persuasive if the reader must work through it before learning the outcome.” Slobodan prijevod: „Neki suci preferiraju na kraju napisati ocjenu dokaza i zaključak, vjerujući kako će njihov mišljenje biti uvjerljivije ako ga čitatelj mora cijelog pročitati da bi se na kraju upoznao s ishodom.”

²⁵ Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, op. cit., str. 622.

²⁶ ZPP., čl. 2. t. 1.

²⁷ ibid., čl. 338. st. 6.

²⁸ Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, poslovni broj PŽ-211/05 od 30. travnja 2008. „Sud nije dužan posebno obrazložiti presudu samo ako su kumulativno ispunjeni ovi uvjeti: ako su se stranke nakon proglašenja presude odrekle svojeg prava na izjavljivanje žalbe i ako nisu izričito zatražile da im dostavljena presuda bude obrazložena. U konkretnom slučaju, prvostupanjski sud je donio i objavio presudu na ročištu 29. listopada 2004., samo na zapisnik s glavne rasprave. Iz tog je zapisnika vidljivo da je prvostupanjski sud donesenu presudu usmeno obrazložio i potom utvrdio kako su stranke prisutne objavljivanju presude i poučene o pravnom lijeku. To nadalje znači da nisu bili ispunjeni zakonom određeni uvjeti (čl. 338. st. 6. ZPP-a) za donošenje presude bez obrazloženja, a uslijed takvog nedostatka takva se presuda ne može ispitati.“

istraživačku aktivnost suda, njegove procesne metode, način i rezultate zaključivanja o relevantnim činjenicama.²⁹

2.7. Ispod obrazloženja presude

Ispod teksta obrazloženja presude, na sredini stranice treba napisati mjesto i datum donošenja odnosno objavljivanja odluke. Predsjednik sudskog vijeća, odnosno sudac pojedinac potpisuje odluku na desnoj polovici stranice, a na lijevoj se potpisuje zapisničar. Lijevo od potpisa suca otiskuje se sudski pečat.³⁰

2.8. Uputa o pravnom lijeku

Pravo na žalbu zajamčeno je Ustavom Republike Hrvatske.³¹ To je parnična radnja (dispozitivno pravo) stranke ili druge ovlaštene osobe kojim ona izražava nezadovoljstvo odukom koju je donio sud.

Ispod teksta sudske presude (na izvorniku ispod njegovog teksta, na otpravku iznad štambilja o ovjeri otpravka s izvornikom), upisuje se uputa o pravnom lijeku na način da ona sadrži: kakav je pravni lijek dopušten, u kojem roku, kome se podnosi, u kolikom broju primjeraka i tko o njemu odlučuje.

3. POSEBNE UPUTE O PISANJU

3.1. Uvod

Svaki dio prvostupanjske presude ima svoju ulogu i utječe na razumljivost njenog cjelokupnog sadržaja. Iz tog razloga, kao i zbog značaja sudske presude, norme parničnog procesnog prava koje uređuju elemente presude su prisilne naravi; time se izražava shvaćanje zakonodavca o najprikladnijim metodama za praćenje pravne zaštite na određenom području. Zakonodavac u pravilu ne dopušta odstupanje od pravila koja su po njegovom shvaćanju, nužna garancija za ostvarenje zakonitosti.³²

Sudska presuda najznačajnija je sudska parnična radnja kojom sud izražava svoju volju o pitanjima o kojima se raspravljalo tijekom parnice, autoritativno uređuje konkretni pravni odnos i kojom apstraktna norma nalazi svoju konkretizaciju u stvarnosti.³³

Pismenom izradom presude na nedvojben se način utvrđuje sadržaj pravne zaštite u granicama postavljenog tužbenog zahtjeva, javno se obznanjuje akt državne vlasti i time omogućuje ne samo strankama (neovisno o tome jesu li prisustvovala njenoj objavi ili ne), već i javnosti, saznanje o njenom sadržaju. Stoga sudac mora detaljno razmotriti jesu li izložene činjenice i pravna analiza dostatni za jasno obrazloženje presude.

²⁹ Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, loc. cit.

³⁰ Sudski poslovnik., čl. 100. st. 8. i 9.

³¹ čl. 18. Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine broj 41/01 – pročišćeni tekst)

³² Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, op. cit. str. 8-9.

³³ ibid., str. 351.

Nema jednostavnog pravnog načina oblikovanja sudačkih zaključaka i pisanja presuda. Zato sudske presude variraju unutar široke lepeze njihovih oblika, od nekoliko jednostavnih rečenica do strukturiranih, od kratkih citata do sadržajno pretrpanih odluka, od s pravničkog stajališta površnih pa do onih koji temeljito izražavaju zaključak suca.

3.2. Utvrđivanje opsega sudačkog mišljenja

Na opseg sudačkog mišljenja utječu brojni faktori: složenost i priroda spornih pitanja, jasnoća pravnog propisa, sudska praksa.³⁴ Nije zanemariva niti okolnost je li sporno pitanje od općeg interesa.

Ako pravno relevantne činjenice nisu složene, opseg sudačkog zaključka bit će jednostavniji. Neki predmeti gotovo da predstavljaju činjenične obrasce, a neki mogu iziskivati dugačko obrazlaganje, premda i u takvim slučajevima primjenjiva materijalno-pravna zakonska odredba može biti jednostavna. Kod kompliciranog činjeničnog stanja raste potreba za komentarom i analizom, kako bi se objasnili razlozi za donošenje sudske odluke određenog sadržaja.

U slučajevima jasnoće zakonske norme, zadaća suca bit će ograničena na ocjenu primjenjivosti na konkretnu situaciju, bez potrebe iscrpnog prikazivanja i elaboriranja. Međutim, kad je konkretnom odlukom potrebno popuniti pravne praznine, sudac će redovito primijeniti pravna načela i pravilnim obrazlaganjem razloga za takvo postupanje, doprinijeti rješenju spora.

Na opseg sudačkog zaključka utjecat će i postojanje sudske prakse o istovjetnom pravnom problemu, što će sucu uvelike skratiti vrijeme izrade odluke i olakšati mu rad na konkretnom predmetu.

Stranke na koje se sudska presuda odnosi (naročito građani, odnosno fizičke osobe) čitaju sudske presude vjerojatno rjeđe od njihovih punomoćnika (uglavnom odvjetnika). Međutim, kad je sudačko mišljenje naslovljeno na pitanje od općeg interesa, medijski izvjestitelji često informiraju javnost o onome što oni smatraju da je srž sudačkog mišljenja. To je dodatni razlog za pisanje presuda na razumljiv način, a ne na pogrešno razumljiv način,³⁵ kao i za dodatnu pravnu analizu. Pritom treba izbjegavati bilo kakve nejasnoće i posebno posvetiti pažnju na to da svi shvate poruku i odluku suda.

3.3. Pripreme za pisanje

Tijekom pripreme za pisanje presude, sudac treba detaljno razmisliti o predmetu spora, rasporediti materijalne činjenice, formulirati pitanja, identificirati primjenjiva

³⁴ Priručnik za pisanje sudskih odluka, op. cit. str. 5. „A decision can be accepted as completely just and fair, only if the reasoning that supports it has been adequate, and the main relevant considerations have in fact been impartially weighed in the balance.” Slobodan prijevod: „Odluka može biti prihvaćena kao cjelovito pravična i poštena, samo ako je podržana odgovarajućim razlozima te ako su glavna relevantna razmatranja nepristrano i ravnomjerno odvagana.“

³⁵ *ibid.*, str. 6., „The mark of a well written opinion in any event is that it is comprehensible to an intelligent lay person.” Slobodan prijevod: „Značajka svakog dobrog napisanog mišljenja je da ono bude razumljivo inteligentnom laiku.“

pravna pravila. Ukratko, mora razložiti predmet prema njegovim sastavnim dijelovima.³⁶

Sudac se treba baviti spornim činjenicama i argumentima; u tu svrhu potrebno je na pravilan način obrazložiti tvrdnje koje su utvrđene osnovanima. Naravno, to uključuje i argumentiranje zaključaka o neosnovanosti tvrdnji stranke koja je spor izgubila, kako bi i ona bila sigurna da je sudac u cijelosti razmotrio i njen pravni položaj. Izložene informacije moguće je procesuirati na različite načine, od kojih se tzv. teleskopski način razmišljanja, koji postepeno uključuje sve relevantne okolnosti, pokazuje vrlo prikladnom metodom.³⁷

Dokazni postupak i zaključivanje, sudac bi trebao dovršiti prije početka pisanja kako bi znao o čemu će započeti pisati, a tijekom pisanja navoditi razloge svojih zaključaka.³⁸ Međutim, to ne znači da nije moguće promijeniti zaključak nakon početka pisanja, jer iako smo odlučili gdje želimo krenuti, postupak pisanja može nam otkriti da tamo ne možemo stići. U svakom slučaju, sudac treba prilikom pisanja detektirati svaki pogrešan korak, kako bi ga na vrijeme mogao ispraviti.

Što nam može pomoći pri strukturiranju zaključaka? Predlošci, obrasci, skice važnih činjenica i pravnih pitanja, kratak popis pojmova za provjeru ili možda samo mentalni okvir. Bez obzira na to kakvog je oblika priprema, poanta je u tome da suci, poput svih drugih dobrih autora, moraju organizirati svoje misli prije početka pisanja. U tome može pomoći priprema nacрта presude nedugo nakon završetka raspravljanja, dok su činjenice i dojmovi još svježi, što može biti od izuzetnog značaja naročito ako je, primjerice, potrebno ocijeniti iskaz svjedoka.³⁹

U fazi pripreme za pisanje, korisno je razgovarati s kolegama sucima o pravnoj prirodi spora, čime se umanjuje mogućnost različitih presuda o istom pravnom problemu. Iz procesa radnog razmišljanja koji predstavlja neprocjenjivu priliku za provjeru vlastitih ideja, sudac ne bi trebao isključiti sudačke vježbenike ili savjetnike.⁴⁰

³⁶ *ibid.*, str. 9. „The judge should have completed the process of discovery and reached a conclusion before beginning to write. Setting down the reasons in writing then constitutes the process of justification.” Slobodan prijevod: „Sudac treba završiti dokazni postupak i donijeti zaključak, prije početka pisanja. Dajući pisane razloge, on potom sastavlja proces opravdanja.“

³⁷ Posner, Richard A., *How judges think* (Slobodan prijevod: *Kako suci razmišljaju*), Harvard University press, Cambridge, Massachusetts, 2008. str. 37. „A telescoped form of thinking – a more rational method of arriving at a judicial decision than logical, step – by – step reasoning.” Slobodan prijevod: „Teleskopski oblik razmišljanja - razumnija metoda donošenja sudske odluke, od logičnog, korak po korak, razmišljanja.“

³⁸ Garner, Bryan A., *The elements of legal style* (Slobodan prijevod: *Elementi pravnog stila*), second edition, Oxford university press, New York, 2002. str. 58. „But just as you wouldn't go on a cross-continental trip without a road map, you shouldn't start writing sentences and paragraphs before you have a plan for the entire piece.“ Slobodan prijevod: „Kao što nećete krenuti na transkontinentalno putovanje bez cestovne mape, tako ne bi trebali započeti pisati rečenice i odlomke prije no što imate plan cjeline.“

³⁹ ZPP., čl. 8. ZPP-a

⁴⁰ Priručnik za pisanje sudskih odluka, op. cit. str. 11. „Judges should not simply be editors – no matter how capable the clerk. The opinion must always be the judge's work.” Slobodan prijevod: „Suci ne smiju biti samo redaktori teksta, neovisno o tome koliko je sposoban sudski službenik. Obrazloženje presude uvijek treba biti rezultat sudačkog rada.“

Korisnim se mogu pokazati i vlastite bilješke o međusobno suprotstavljenim tvrdnjama stranaka o odlučnim činjenicama, sastavljene u obliku okomito podijeljene liste tih njihovih tvrdnji.⁴¹ Takvim se pomoćnim vizualnim pregledom umanjuje mogućnost izostavljanja zaključaka o svim bitnim tvrdnjama, olakšava se sažetak o nespornim činjenicama i izbjegava bespotrebno ponavljanje. Suci se često koriste i samoljepljivim papirićima u boji, kako bi označili pojedine listove sudskih spisa koji su sadržajem naročito bitni za donošenje odluke.

3.4. Jezični stil

Unatoč jasnim kogentnim odredaba procesnog prava o sadržaju sudske presude, jezični stil kojim će sudac izreći svoje zaključke ipak je osobne naravi⁴² i ovisi o brojnim faktorima.⁴³ Obično ima puno mogućnosti za izraziti određeni zaključak i sve se doimaju ispravne. Izbor onog koji će najprikladnije poslužiti svrsi rješenja konkretnog spora, iziskuje kreativnost i vještinu koju sudac može konstantno i kontinuirano nadograđivati, pišući svaku svoju slijedeću odluku.⁴⁴

Između dvije krajnosti u pisanju, odnosno između kreativnog načina pisanja i onog kojim se samo prenose informacije, sudac bi trebao moći naći svoj način kojim će u svakom konkretnom slučaju jasno izložiti sve relevantne okolnosti, bez pretjeranog uvjeravanja ili prepisivanja. Sudac je dužan uvažavati iznijete stranačke

⁴¹ Kimble, Joseph, Lessons in Drafting from the New federal Rules of civil procedure, (Slobodan prijevod: Lekcije o pisanju iz Novih saveznih pravila građanskog postupka), The scribes journal of legal writing, Volume 2008-2009, Printed by Tomas Cooley Law School, Lansing, Michigan, 2009., official publication of scribes – the American society of legal writers, str. 29. "The vertical list is one of the drafter's and readers best friends. Probably no other technique is more useful for organizing complex information: breaking it down into manageable chunks, avoiding repetition and preventing ambiguity. " Slobodan prijevod: „Okomita lista je jedan od najboljih prijatelja onoga tko je sastavio nacrt, ali i čitatelja. Možda niti jedna druga tehnika nije korisnija u organiziranju složenih informacija: razdvajanje u prikladne dijelove, izbjegavanje ponavljanja i prevencija dvosmislenosti.“

⁴² Kennedy, George, The Writing Book (Slobodan prijevod: Knjiga o pisanju), 1984. „Nothing comes from nothing. Quality writing is done by people of quality... First, if you are self-reliant, you will not blame your boss, your mother or your journalism teachers for the kind of writing you do. Second, you have to like who you are and what you do. If you feel good about what you write, it will show. Third, no matter how many prizes you have won or how much criticism you have received, you have to have the gumption to give it your best, one more time. When Frank Lloyd Wright was 76, someone asked him what his best – designed building was. Without hesitation he replied: my next one“. Slobodan prijevod: „Ništa ne dolazi od ničega. Kvalitetno pišu kvalitetni ljudi... Prvo, ako imate samopouzdanja, za svoj način pisanja nećete kriviti svog šefa, majku ili učitelja. Drugo, treba vam se sviđati tko ste i što radite. Ako se osjećate dobro u vezi onog o čemu pišete, to će se i pokazati. Treće, neovisno o broju osvojenih nagrada ili primljenih kritika, trebate uvijek iznova dati sve od sebe. Kad je F. L. Wright imao 76 godina, netko ga je upitao koja je njegova najbolje dizajnirana zgrada. Bez ustručavanja on je odgovorio: moja slijedeća.“

⁴³ Posner, Richard A., op. cit. str. 46, "Cross find that personal characteristics (including personal back-ground characteristics, such as race and gender), influence judicial decisions" - str. 107. „Intuition plays a major role in judicial as in most decision making.“ Slobodan prijevod: „Otkrijte da osobne karakteristike (uključujući osobnu pozadinu kao što su rasa ili spol), utječu na sudsku odluku – intuicija igra veliku ulogu u donošenju sudskih i mnogih drugih odluka. “

⁴⁴ Garner, Bryan A., str. XVII, „There often are many ways, all of them correct by the rules of usage, in which to express a particular idea. Making the best choice among the possibilities requires an ear for the language, a good sense of taste and of tactics, and an instinctive feel for what will work best in a particular situation. Slobodan prijevod: „Obično postoji mnogo načina za izražavanje određene ideje, i svi su korektni. Izabрати najbolju mogućnost zahtijeva uho za jezik, dobar osjećaj za ukus i taktiku te instinktivni osjećaj o tome što je najbolje u određenoj situaciji.“

istine, analizirati njihov značaj i konačno stići do zaključaka o tome koja istina odgovara pravu, odnosno onome što je relevantno.

Nema formule za dobro pisanje ili, možda, ipak ima?

Prave riječi na pravom mjestu. Time bi se mogao definirati fokus ispravnog izbora načina pisanja koji započinje (još jednim) jednostavnim pitanjem: koje su riječi ispravne i kako znati gdje im je točno mjesto?

Suci kao znalci procesnog prava, koliko god bili vješti u pisanju, pristupit će određenom pravnom problemu svatko na drugačiji, sebi svojstven način. Jezični stil samo dodatno osnažuje pisano oblikovanu pravnu misao. Nedostatnost u stilu pisanja (zbog siromašne organizacije pisanja, nevještog razdvajanja odlomaka⁴⁵, nedovoljne promišljenosti i jasnoće u pisanju, nespretnog naglašavanja pravnih zaključaka, neuravnoteženosti iznošenja pravnih argumenata za sudsku odluku i sl.), ima za posljedice i nedostatnost u sadržaju.

Nedovoljno je posjedovanje vještine pisanja bez pravnog znanja, i obratno. Nužno je dakle, kombinirati ta dva elementa, Istina, izbjegavanje gramatičkih pogreški samo po sebi neće sudsku odluku činiti i pravno ispravnom. S druge strane, ma koliko se trudili poštivati jezične i gramatičke pravilnosti u pisanju, to još uvijek ne mora nužno rezultirati dobrim stilom pisanja, a niti je stupanj jednostavnosti pisanja jednak stupnju jasnoće napisanog zaključka.

Ako dovoljno poznajemo pravo i poštujemo ga u njegovoj primjeni, tada ćemo moći razumjeti i društvo; ako dovoljno poznajemo i poštujemo način dobrog pisanja, moći ćemo razumjeti i konkretne pravne probleme na pristupačniji način. Uspješno kombiniranje ovih elemenata jedan je od ciljeva kojima bi suci trebali težiti u pisanju presuda.⁴⁶

Što nas navodi na zaključak da je određeno pisanje pravnički korektno?

Na temelju čega možemo odlučno kazati da je sudska odluka dobro napisana?

Zašto uopće vrednujemo način pisanja?

To su samo neka od pitanja koja se nameću u razmišljanju o jezičnom stilu sudskih presuda, a odgovori nam omogućuju da uobičajeni način pisanja razlikujemo od onog izvrsnog.⁴⁷

Jasnoća i preciznost

⁴⁵ ibid., str. 65. „Linking your paragraphs keeps the reader with you.” Slobodan prijevod: „Povezivanje odlomaka drži čitatelja uz tebe.“

⁴⁶ ibid., str. 224. „A style of an author should be the image of his mind; but the choice and command of a language is the fruit of exercise.“ Slobodan prijevod: „Stil bi trebao biti slika autorovog intelekta, a izbor riječi i pravila jezika, plod su vježbe.“

⁴⁷ ibid., str. 10. „We may be less interested in the subject matter than in how the judge has dealt with it. By contrast, even the best material can be spoiled by inept hand.“ Slobodan prijevod: „Možemo biti manje zainteresirani o određenom predmetu, od načina na koji ga je sudac obradio. Naprotiv, nesposobna ruka može pokvariti čak i najbolji materijal.“

Sudska presuda treba biti rezultat pravilne primjene procesnih i materijalnih propisa. Iako nemjerljivo najznačajnije, to nije i dovoljno za ostvarenje njene funkcije. Zato, sudska presuda mora biti jasna i sažeta.⁴⁸ Njene rečenice trebaju biti kratke i sa značenjem, pisane razumljivim hrvatskim jezikom. To je jedno od najznačajnijih oruđa legalističkog stila pisanja.

U nastojanju prenošenja svih parničnih radnji, prečesto se piše previše. Korištenje dugih i kompliciranih rečenica može biti neprijatelj dobrom pisanju i odvući pažnju od poruke koju bi riječi trebale nositi.⁴⁹ Stoga se uvijek moramo iznova pitati; jesu li sve riječi napisane u presudi zaista nužne?

Prekomjerna (kvantitativna) rječitost, često je znak lošeg pisanja iza čega se skriva ne samo bespotrebno korištenje dvaju riječi kad je dovoljna jedna, već je to i mogući odraz autorske nesigurnosti. U pokušaju autoritativnog pisanja, neki suci forsiraju duge rečenice koje bi sadržajno bile dovoljne za cijeli odlomak, čime se povećava mogućnost pogreške ili nejasnog odvajanja bitnog od nebitnog.⁵⁰

Eliminirati nepotrebne riječi koje zasigurno ne promoviraju jasnoću sudske odluke, još je jedan imperativ u pisanju sudskih presuda. Kratkoća promovira jasnoću pa je vjerojatnije da je pisanje koje ukratko odražava poantu, razumljivije od onog općenitog. Jezgrovito pisanje prisiljava autora da precizno promišlja i usredotoči se na ono što je relevantno.⁵¹ To je jedan od standardnih savjeta forme sudačkog pisanja kojim se izbjegava pisanje u zagonetkama.

Terminologija izreke

U izreci presude treba navesti sažetu i jasnu odluku o tuženikovoju obvezi. Sve ostalo, pojedine činjenice i pravni temelj, sudac treba navesti i argumentirati u obrazloženju.⁵²

Sudska praksa često odstupa od standardnog sadržaja izreke presude i ide iz jedne krajnosti u drugu. Izreka ponekad glasi samo na prihvaćanje ili odbijanje tužbenog zahtjeva bez navođenja njegovog sadržaja (što nije pravilno), a nalazimo i izreke pretrpane suvišnim elementima kojima tamo nije mjesto. Tako suci vrlo često u sporovima radi naknade štete, u izreku presude bespotrebno upisuju pojedine

⁴⁸ Sudski poslovnik, čl. 97. st. 1.

⁴⁹ Kimble, Joseph, op. cit., str. 34. „Break up long sentences – this is standard advice for all forms of legal writing, since the ultra long sentence is one of our oldest and worst linguistic vices.” Slobodan prijevod: „Razlomite dugačke rečenice – to je standard za sve oblike pravničkog pisanja. Iznimno duga rečenica je jedna od najstarijih i najlošijih jezičnih poroka.“

⁵⁰ Garner, Bryan A., op. cit., str. 53. „Ideally, legal writing is taut. To tighten your style, try to cut one fourth of every sentence in your first draft... make every word tell.“ Slobodan prijevod: „U idealnom slučaju, pravničko je pisanje strogo. Kako bismo učvrstili svoj stil, pokušajmo prerezati jednu četvrtinu svake rečenice u našem prvom nacrtu. Učinimo da svaka riječ govori za sebe.“

⁵¹ ibid., str. 31. „Vague words tend to make sentences ineffective. Use concrete terms and your readers will have a clearer idea of your meaning.“ Slobodan prijevod: „Nejasne riječi teže ka neefikasnim rečenicama. Koristimo konkretne izraze pa će i naši čitatelji imati jasniju sliku o našem razmišljanju.“

⁵² Crnić, Ivica, Vještvo i odbice u raljama propisa, Hrvatska pravna revija, travanj 2007., str. 90., „Iznimno, ako kod novčane obveze zatezne kamate teku od različitih datuma, onda u izreci treba navesti ukupan iznos koji sud nalaže tuženiku platiti, a onda posebno, još navesti za koji dio tog iznosa teku te kamate od različitih datuma“.

vidove nematerijalne i materijalne štete za koje se dosuđuje naknada. Umjesto jasnoće, takvo pisanje samo opterećuje sudsku odluku.

Sa ciljem da se iz izreke presude izostave svi elementi koji ne izražavaju sudski stav o tužbenom zahtjevu, trebalo bi izreku pisati na način koji će u dovoljnoj mjeri biti prikladan za identifikaciju stranaka i sadržaja pravne zaštite.⁵³ To znači da se izrekom tužbeni zahtjevi prihvaćaju (zahtjevi se ne usvajaju, ne uvažavaju i sl.) ili odbijaju. Prilikom prihvaćanja zahtjeva nije potrebno navoditi da se prihvaća tužbeni zahtjev pa ga potom citirati; dovoljno je izreći sadržaj sudske zaštite (npr. nalaže se). U izrekama presude nalazi se često različitost izražavanja prilikom prihvaćanja tužbenog zahtjeva, na način da se navodi „tuženik je dužan, a ne „nalaže se tuženiku“.⁵⁴

Izreka kojom se odbija tužbeni zahtjev u pravilu glasi: „Odbija se tužbeni zahtjev koji glasi: „...“ Potrebno je u izreku unijeti sadržaj zahtijevane pravne zaštite, kako bi se izbjegle sve eventualne nejasnoće (npr. ako je više stranaka u istoj stranačkoj ulozi, mogućnost iznošenja prigovora presuđene stvari i sl.).

Ne odbija se tužitelj s tužbom i tužbenim zahtjevom, već se odbija tužbeni zahtjev. Isto tako, ne odbija se „višak tužbenog zahtjeva“, već određeni zahtjev za pružanje konkretne pravne zaštite. Potpuno suvišno, ustalilo se u izreku kondemnatorne presude posebno istaknuti da se tuženiku nalaže činidba „pod prijetnjom ovrhe“, umjesto samo odrediti paricijski rok za njeno ispunjenje.

Činjenična osnova presude

Činjenična osnova obrazloženja sudske presude sadrži činjenice koje su po ocjeni suda relevantne za konkretan pravni odnos. Od ocjene suda o značaju činjenica ovisi koje će od njih on kvalificirati kao činjenično stanje, odnosno kao istinu u ogledalu kvalitete ljudskog saznanja, a ne svojstva objektivne stvarnosti; ne postoji istina nezavisna od čovjeka i njegove svijesti.

Značajne činjenice treba precizno navoditi. Pogrešno prikazivanje činjenica znak je nemara i što je još gore, potkopava autoritet i integritet sudačkog mišljenja. Nejasno ili dvosmisleno pisanje odražava nedostatak jasnoće autorskog razmišljanja i umanjuje njegovu svrhu.⁵⁵

Sudska presuda ne smije se kretati izvan predmeta raspravljanja, već treba obraditi pitanja koja je potrebno riješiti kako bi se odlučilo o predmetu. Od takvog pravila moguće bi bilo odstupiti, ako ih ozbiljno potiče stranka koja je izgubila spor.

⁵³ Triva, Siniša; Dika, Mihajlo., op. cit., str. 622.

⁵⁴ Crnić, Ivica, loc. cit.

⁵⁵ Priručnik za pisanje sudskih odluka, op. cit. str. 1. „The opinion should fairly, clearly and accurately state the significant facts and relevant rules of law, and demonstrate by its analysis the reasonableness of its conclusions. Misstating significant facts or authorities is a mark of carelessness or worse and undermines the opinion's authority and integrity. Unclear or ambiguous writing reflects the author's lack of clear thinking and defeats the opinion's purpose.“ Slobodan prijevod: „U sudskoj odluci treba ispravno, jasno i točno navesti značajne činjenice i relevantne zakonske odredbe, te njihovom analizom iskazati razboritost zaključaka. Pogrešno prikazivanje činjenica ili ovlasti znak je nemara ili još gore, potkopava autoritet i integritet sudačkog mišljenja. Nejasno ili dvosmisleno pisanje odražava nedostatak autorovog jasnog razmišljanja i poražava samu svrhu sudske odluke.“

No i tada, takva se pitanja trebaju raspraviti samo do razmjera nužnih da bi se time pokazalo kako su i ona uzeta u razmatranje.⁵⁶

Pravna osnova presude

Prije izvođenja zaključka koji će postati izreka presude, sud je dužan utvrditi sadržaj pravne norme koju treba primijeniti na utvrđeno činjenično stanje.⁵⁷ Izbor pravne norme je složen intelektualni zadatak koji iziskuje kreativnu aktivnost suda naročito kada je pravna norma nepotpuna, nejasna, općenita ili je za rješavanje konkretnog slučaja nema.

Materijalno pravo predstavlja srž svake odluke i treba pokazati da je zaključak suda utemeljen na razboritosti i logici, treba uvjeriti čitatelja u korektnost ishoda snagom njenog zaključivanja, argumenata i autoriteta.

Tvrdnje stranaka i sadržaj izvedenih dokaza

Suci u obrazloženjima presuda često bespotrebno prepisuju iskaze stranaka ili svjedoka, u cijelosti ili djelomično, što ne pridonosi jasnoći sudačkog zaključka. U sadržaj sudske presude sudac bi trebao korektno i jezgrovito prenijeti ono što je relevantno, s time da će način na koji će sudac oblikovati iskaze stranaka trebao ovisiti o njegovoj ocjeni o tome koje su činjenice relevantne i što je u pojedinom iskazu sadržajno bitno za rješenje spora⁵⁸. Prepisivanje iskaza stranaka i svjedoka nije zamjena za analizu i obrazloženje tih dokaznih sredstava, što pred suce postavlja težak zadatak predstavljanja dovoljnog broja činjenica kako bi sudska presuda bila razumljiva, ali bez nepotrebnog ponavljanja.

Često se s time susrećemo i u ocjeni nalaza i mišljenja sudskog vještaka. Sudac ocjenjuje dokaze i utvrđuje pravno odlučne okolnosti, a nalaz i mišljenje vještaka dokazno su sredstvo kojim je moguće steći zaključak o odlučnim činjenicama, u situacijama kad sud ne raspolaže znanjem iz određenog stručnog područja.⁵⁹

⁵⁶ *ibid.*, str. 17. „The line between what is and is not necessary to the decision, however is not always clear. Occasionally, a full explanation of the rationale for a decision may be enhanced by discussion of matters not strictly a part of the holding. Moreover, considerations of economy and efficiency may argue in favor of addressing issues not necessary to the decision if the court can thereby provide useful guidance for the lower court on remand. In doing so, judges must be careful not to prejudge issues that are not before them and to avoid advisory opinions and unnecessary expressions of views that may tie the court's hands in the future.” Slobodan prijevod: „Linija između onog što nije nužno za odluku i onog što jest, nije uvijek jasna. Povremeno, potpuno objašnjenje razloga sudske odluke može podržati i rasprava o pitanjima koja nisu njen strogi dio. Razlozi ekonomičnosti i učinkovitosti potiču da se ponekad obrade pitanja koja nisu nužna za odlučivanje, ako sud tako može osigurati korisne smjernice za niži sud prilikom upućivanja na ponovno suđenje. Čineći to, suci moraju biti pažljivi kako ne bi prejudicirali pitanja koja nisu predmetom spora i kako bi izbjegli izražavanje mišljenja i stavova koji nižem sudu mogu vezati ruke ubuduće.“

⁵⁷ Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, op cit., str. 581.

⁵⁸ Priručnik za pisanje sudskih odluka, op. cit., str. 14. „Judges should not be prisoners of the attorney's analysis; they should frame the issues as they see them, even if this differs from how the lawyers state them.“ Slobodan prijevod: „Suci ne smiju biti zarobljenici odvjetničkih analiza; oni trebaju predmet spora oblikovati na način kako ga oni vide, čak i ako se to viđenje razlikuje od viđenja odvjetnika.“

⁵⁹ Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, poslovni broj PŽ-7736/05 od 19. ožujka 2008. „Pobijana presuda ima nedostataka zbog kojih je nije moguće ispitati, jer su razlozi o odlučnim činjenicama nejasni. Iz obrazloženja pobijane odluke proizlazi da je prvostupanjski sud prihvatio vještački nalaz,

Suci ponekad prepisuju i sadržaj odvjetničkih podnesaka, što može biti naročito opasno ako je u tim podnescima izražena tendencija da se prekomjernim generaliziranjem zaklanja neosnovanost tvrdnji određene stranke. Odvjetnička formulacija stranačkih tvrdnji, ne treba kod sudaca stvoriti osjećaj da su prinuđeni osvrnuti se i na to. Umjesto da slijede diktate odvjetničkih tvrdnji, suci trebaju moći stati na onome što je ključno te ocijeniti pravno pitanje na najbolji mogući pravni i logički način.

Dakle, inzistirati na snazi argumenta, a ne na argumentu snage.

Upotreba zakonskih izraza

U dilemi treba li koristiti zakonske izraze, čak i onda kada su u protuslovlju s gramatičkim, pravilo je da je upotreba zakonskih izraza obavezna.⁶⁰

Navođenje zakona i drugih propisa

Propise na koje se sud poziva u obrazloženju svoje odluke treba u pravilu, pisati njihovim punim nazivom uz oznaku glasila u kojemu su objavljeni, uz mogućnost korištenja uobičajenih i lako razumljivih kratica.⁶¹ Dakle, prilikom prvog navođenja određenog propisa, sudac će navesti njegov puni naziv i glasilo u kojem je objavljen, uz oznaku na koji će se način u daljnjem tekstu taj propis skraćeno označavati.

Poziv na sekundarne pravne izvore

Sudska presuda treba predstavljati zakonitu analizu pa se pozivanje na sekundarne pravne izvore treba koristiti u najmanjoj mogućoj mjeri. Iako odluka višeg suda nije izvor prava, snagom svojeg autoriteta djelovat će na način rješavanja spora o kojem je već donesena pravomoćna presuda.

Međutim, citiranje pojedinih pravnih teoretičara, ma koliko oni bili autoritativni u određenom pravnom području, nije preporučljivo. Članci iz pravne teorije nisu pravni izvori pa time niti primarni autoritet, a njihovim bi se citiranjem mogla zasjeniti neka odlučna okolnost ili pak baciti svjetlo na nešto nebitno.

Nazivi stranaka

Sudski poslovnik propisuje obvezu pisanja punog naziva stranaka u tekstu izreke i obrazloženja presude, u slučaju ako ih je više od dvije ili ako se u istom postupku

zato što je sudski vještak zaključio da je tužitelj tuženiku vratio dug. Sud je dužan logičnim razlozima potkrijepiti stečeno uvjerenje o relevantnim okolnostima i samo je tada moguće provjeriti ima li takvo uvjerenje suda pravnu i činjeničnu osnovu. Mišljenje sudskog vještaka o spornom pitanju, mora proći kroz filter kritičkog rasuđivanja suca. Prihvatanjem vještačkog nalaza bez iznošenja jasnih razloga, nije otklonjena osnovanost tuženikovih prigovora, a niti je prvostupanjski sud dao valjane razloge o odlučnim činjenicama. Sud treba prije svega sudskom vještaku jasno precizirati zadaću povjerenog mu vještačenja, a pri ocjeni dokazne snage vještačkog nalaza treba imati na umu kako je primjena materijalnog prava zadaća suda, a ne sudskog vještaka."

⁶⁰ Sudski poslovnik, čl. 97. st. 2.

⁶¹ *ibid.*, čl. 97. st. 3.

raspravlja o suprotnim zahtjevima.⁶² U praksi se vrlo često, ako se u istoj stranačkoj ulozi nalazi više osoba, one obično označavaju po redosljedu nabiranja kao prvotuženik, drugotuženik, prvotužitelj i sl. Takav nepravilan način označavanja stranaka mogao bi se opravdati samo praktičnošću sudske odluke, ali ne i njenom jasnoćom.

Zakon o parničnom postupku određuje da se u uvodu presude prvo navodi ime pa prezime stranaka. Postoje i drugačija razmišljanja usmjerena na to da bi možda i redosljed trebao biti drugačiji, ali za podršku takvom razmišljanju valjalo bi pričekati izmjenju kogentne norme.⁶³

U pisanju se vrlo često pojavljuje i pitanje korištenja neutralnog jezika prilikom označavanja spola stranaka. To ne mora biti jednostavan zadatak, uzimajući u obzir da zakonski propisi koriste samo muški rod. Međutim, više razloga opravdava mišljenje da je poželjno označavati stranke korištenjem ispravnog spola (tužitelj ili tužiteljica, tuženik ili tuženica). Prisjetimo se na to da stranke zauzimaju središnje mjesto u sudskoj presudi koja stvara pravo među njima pa nije uputno stvarati stereotipe koristeći nužno muški spol, ako je stranka u sporu ženska osoba. Potrebno je voditi računa i o tome kako zvuči napisana riječ; živi jezik to čini uvijek i bez iznimke.

Strane riječi

Uporabu stranih riječi treba svesti na najmanju potrebnu mjeru.⁶⁴ Određeni slučajevi opravdavaju upotrebu tih stranih riječi, ali doista samo ako u hrvatskom jeziku nema adekvatne zamjene. Dakle, sudsku odluku treba pisati hrvatskim jezikom, uz rijetke iznimke koje možemo koristiti vrlo pažljivo.⁶⁵

Imperativ je pisati hrvatskim jezikom, na jednostavan način svakome razumljiv. Pisanje jednostavnim jezikom podrazumijeva da je sudac pravilno ispitao spor i da na pravilnost njegovog zaključka nedvojbeno upućuju rezultati dokaznog postupka. Nedopustivo je dovesti čitatelja u situaciju u kojoj presudu treba čitati s rječnikom stranih riječi u drugoj ruci. Time se kod čitatelja može postići potpuno suprotan efekt: od sudačke želje da se time naglasi značaj presude, čitatelj može zaključiti da utvrđenja suca o odlučnim činjenicama nisu jasna niti samom autoru.⁶⁶

Korištenje hrvatskog jezika sa sobom pretpostavljeno donosi jasnu komunikaciju suda i stranaka. Koliko god bila veličanstvena moć latinskih izraza (npr. ab initio – od početka, ex contractu – ugovoreno i sl.), to ne može zamijeniti valjano iznošenje razloga za određenu sudsku odluku. I konačno, izbjegavanjem uporabe stranih riječi,

⁶² ibid., čl. 97. st. 6.

⁶³ Crnić, Ivica, loc. cit.

⁶⁴ Sudski poslovnik, čl. 97. st. 4.

⁶⁵ Garner, Bryan A., op. cit., str. 37. „On the other hand, recognize that if a new word or phrase carries a fresh meaning and provides a genuine shortcut to communication, we should welcome it as a useful addition to the language.” Slobodni prijevod: „S druge strane, ako nova riječ ili izraz sadrže u sebi novije značenje i osiguravaju istinsku prečicu za komunikaciju, trebali bismo ih dočekati dobrodošlicom, kao korisnom jezičnom dodatku.“

⁶⁶ ibid., str. 33. „Readers might infer that the only reason for not using the more familiar word is that you do not want to be fully understood.“ Slobodan prijevod: „Čitatelji bi mogli zaključiti da je jedini razlog zbog kojeg ne koristimo neku bližu riječ taj što ne želimo biti do kraja shvaćeni.“

mogućnost greške u pisanju svedena je na najmanju moguću mjeru. Prije nego što takve riječi stavimo na papir, zapitajmo se o motivima takvog postupanja; hoćemo li time doista izraziti svoj stil pisanja ili pak samo želimo nekoga impresionirati?

Pisanje brojki

Brojke (kao što su npr. novčana svota glavnog dijela tužbenog zahtjeva) će se u izreci sudske presude osim brojevima, označiti još i slovima u zagradi.⁶⁷

Kalendarski mjesec će se označiti njegovim nazivom.⁶⁸

Detalji

U cilju pravilnog sagledavanja svih odlučnih činjenica, pred suca se postavlja dvosmjerna cesta i težak zadatak: s jedne strane, prekomjerno navođenje detalja može smetati jasnoći sudske odluke i djelovati zbunjujuće. S druge strane, kratkoća i jednostavnost je sekundarnog značaja u odnosu na primarno načelo potpunog prikaza relevantnih činjenica. Zato je preporuka u presudi pružiti dovoljno detalja koji će poduprijeti sudačko mišljenje, uz izbjegavanje pretjeranih detalja koji često mogu odvući čitatelja u pogrešnom smjeru i udaljiti ga od neposrednosti sudske presude.

Nebitne činjenice i komentari

Iako je zadaća pravilnog pisanja sudske presude težnja ka objektivnosti, neki suci rado svojim odlukama pridodaju koloritne detalje, osobne komentare ili nevažne činjenice.⁶⁹ Poneki čitatelj to može smatrati znakom autorova instinkta kojim će se pospješiti čitljivost, ali prije svega riječ je o očiglednoj opasnosti da čitatelj može pomisliti kako se presuda temelji na tim činjenicama, čak i ako one nisu bitne. Takav stil pisanja, premda privlačan autoru, stranke mogu drugačije percipirati, čak i kao trivijalizaciju predmeta, naročito ona koja nije uspjela u sporu.

Dakle, uputno je eliminirati nepotrebne riječi, koristiti jednostavne rečenice, izbjegavati pasivni govor i jezične konstrukcije kao „kaže se, tvrdi se“ i sl.

Pretpostavljanja

Često se u presudama nailazi na to da sudac primjerice, navodi i obrazlaže situaciju utemeljenu na drugačijoj činjeničnoj osnovi („sve da i“, „čak i kad bi činjenice bile drugačije“ i sl.). Razlog takvom postupanju obično se nalazi u potrebi za usporedbom konkretnog slučaja s drugačijom mogućom situacijom ili u naglašavanju pravilnosti izraženog sudačkog mišljenja. Takvo bi pisanje trebalo izbjegavati, jer pretpostavkama nije mjesto u sudskoj presudi, a time se može samo umanjiti njena vrijednost i čitatelja udaljiti od stvarnog stanja. Presuda se mora ograničiti na konkretan slučaj, a ne na to „što bi bilo kad bi bilo“.

⁶⁷ Sudski poslovnik, čl. 97. st. 5.

⁶⁸ *ibid.*, čl. 97. st. 6.

⁶⁹ Priručnik za pisanje sudskih odluka, op. cit. str. 24. This is not an easy task because writers reading their own writing are prone to read what they meant to write rather than what they actually wrote. “ Slobodan prijevod: „To nije laka zadaća, jer su autori čitajući svoj rukopis skloni čitati ono što su mislili napisati, radije nego ono što su stvarno napisali.“

Trebalo bi izbjegavati oblikovanje sudske presude na način da se prvo raspolaže alternativnom pretpostavkom, a da se bitna osnova i zaključak navode nakon toga.⁷⁰ To nije najprikladniji izbor naglašavanja pravilnosti zaključka suda o konkretnom sporu. Zato se vrlo korisnim čini pisanje na način da se sudačko mišljenje iznosi na pozitivan način, a ne isključivo pobijanjem drugačijih argumenata i uz negativan predznak.⁷¹

Uporaba izraza, citata i izreka

Uporaba izraza koji nisu općeprihvaćeni u redovitom sudskom postupku, treba svesti na najmanju potrebnu mjeru.⁷²

Citat obično razlučuje misli i ideje autora od misli i ideja drugih. Dok postoji mnogo načina i stilova citiranja, dotle je jedno pravilo nepromjenjivo: tekst mora uvijek jasno označavati gdje prestaju stavovi autora i gdje počinje iznošenje tuđih stavova. Ako to ne bude dostatno jasno odvojeno, autor se izlaže opasnosti da bude optužen za prisvajanje tuđeg rada.

Međutim, u sudskim presudama citate bi trebalo izbjegavati, osim iznimno ako predstavljaju neobično važnu poantu. Kad se to i čini, oni trebaju biti u kontekstu i treba precizno izraziti obavijest o njihovom izboru.⁷³ Citati se koriste samo kao „posljednja luka“. Umjesto toga, pišimo vlastitim riječima, jer ako mi ne možemo reći ono što mislimo, koliko to dobro mogu izreći drugi umjesto nas?

Izbjegavanje zagovaranja ili pobijanja argumenata

Opravdanje odluke iziskuje obrazloženje razloga iz kojih se prihvaćaju jedni te odbijaju drugi, suprotni argumenti.

U izlaganju glavnih prijepora stranke koja je izgubila spor, sudska odluka treba objasniti zašto nisu prihvaćene njene tvrdnje, što ne bi trebalo činiti negativnim tonom. Sudska presuda ne smije postati predmet natezanja suda i stranke ili nižeg suda i višeg suda. Sudac treba objasniti svoj stav, a ne pobijati argumente.

Sudačko mišljenje ne smije napadati odvjetničko znanje, a niti bespotrebno i iskićeno pretjerivati u kritiziranju mišljenja koje se od njega razlikuje. Time popušta sudački autoritet, otvara se polje neprofesionalnosti i „osobnih obračuna“, a razlozi presude postaju sporedne važnosti.

⁷⁰ Garner, Bryan A., op. cit. str. 35. „Don't use dogmatic words unless even your most ardent opponent would have to concede the truth of what you say.“ Slobodan prijevod; „Nemojmo koristiti dogme, osim ako bi se i naši najvatreniji protivnici trebali složiti oko onoga što smo izrekli.“

⁷¹ Kimble, Joseph, op. cit., str. 59, „There's no surer way to tighten legal writing than to eliminate unnecessary prepositional phrases.“ Slobodan prijevod: „Nema ispravnijeg načina za pravničko pisanje, od eliminiranja nepotrebnih predloženih rečenica.“

⁷² Sudski poslovnik, čl. 97. st. 4.

⁷³ Priručnik za pisanje sudskih odluka, op. cit. str. 18. „Judges should resist the temptation of trying to impress people with their erudition.“ Slobodan prijevod: „Suci se trebaju oduprijeti iskušenju da pokušaju zadiviti ljude svojom erudicijom.“

U svrhu naglašavanja pojedinih zaključaka, suci nerijetko koriste različite fontove slova, veličinu slova ili njihovu debljinu, smatrajući da će na taj način više istaknuti značaj svoje odluke. Umjesto oslonca na različitost fontova i ostale tehničke prednosti pisanja, potrebno je organizirati redoslijed riječi i odlomaka na način koji će rječito slijediti misao i zaključak kojem oni vode.

Emocije

Sudac treba osobne osjećaje ostaviti po strani te izbjegavati koristiti pridjeve, osim ako oni prenose informaciju važnu za odluku.⁷⁴ Sudska odluka nije sredstvo za izražavanje emocija, iskaljivanje negativnosti niti za izražavanje simpatija. Time se objektivnost dovodi u pitanje, neovisno o pravilnosti i zakonitosti sudske presude, posebno s gledišta one stranke koja nije uspjela u sporu.

Pompoznost i humor

Sudačko pisanje može biti pompozno. Sudac mora biti oprezan, jer se od njega ne očekuje korištenje tajanstvenih izraza prepunih zvučnih fraza, „carskih“ pridjeva („mi“), koji samo izletnički odvedu u irelevantnost.⁷⁵ Umjesto iskićenih i nerazumljivih izraza, valja jasno reći samo ono što je potrebno.

Konačno, premda je humor ponekad ljekovit, njemu u sudskim presudama nije mjesto. Zapitajmo se: kako se to može odraziti ne samo na poimanje stranke koja je izgubila spor već i na onu koja je sa svojim zahtjevom uspjela?

ZAKLJUČAK

Pisanjem, misao činimo vidljivom. Dobrim pisanjem, to možemo učiniti na najbolji način; način na kojeg će se misao izreći, podjednako je važan kao i misao.

Sposobnost izražavanja u pisanom obliku iznimno je važna za sudačku profesiju, ali i za pravničku profesiju uopće. Kada je riječ o sucima, iznijeta razmišljanja tek su dio puta kojeg treba prijeći do cilja – do pisanja izvrsnih sudskih odluka. A upravo su detalji ti koji čine razliku između dobre i izvrsne odluke.

Ovom značajnom alatu pravne profesije nužno bi trebalo dati posebnu pozornost još tijekom studija prava, kako bi budući pravnici bili spremniji za praktične izazove koji ih očekuju.

U kreativnosti pisanja, odluke pišimo jasno i sažeto. Tajnovita analiza činjenica nije odraz logičke razboritosti i stranke moraju moći pratiti sudačko mišljenje. Pišimo jednostavnim hrvatskim jezikom, jer se i najsloženije misli mogu izraziti na taj način i samo ćemo tako biti sigurni da će ono biti razumljivo i običnom čitatelju, dakle svakoj stranci o čijim se pravima odlučuje.

⁷⁴ *ibid.*, str. 19. „An opinion can and properly should carry convict without becoming a tract.“ Slobodan prijevod: „Sudska odluka može i zapravo bi trebala nositi osudu bez da postane traktat.“

⁷⁵ Garner, Bryan A., *op. cit.* str. 54. „forget the opening flourish and say what you mean.“ Slobodan prijevod: „Zaboravimo iskićene uvode i recimo ono što doista mislimo.“

I naravno, kad mislimo da smo odluku napisali, potrebno je prići postupku ponovnog čitanja i samorevidiranja (vodeći računa o posljedicama „autorskog sljepila“), kako bi se uklonila bespotrebna ponavljanja i zaoštrio stil pisanja.

Kaže se da autorski ponos tjera autora na težak rad pa sudačko mišljenje na koje autor nije ponosan, ne može biti dobro. To je siguran signal o potrebi preispitivanja ili sudačkog mišljenja ili načina na koji je presuda napisana. Zato, ako želimo dobro pisati, morali bismo moći slijediti Aristotelove riječi: pišimo kao obični ljudi tako da nas svatko razumije, a razmišljajmo kao mudar čovjek.

POPIS LITERATURE:

Propisi:

- Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine broj 41/01 – pročišćeni tekst)
- Zakon o parničnom postupku (Narodne novine broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08 i 123/08)
- Sudski poslovnik (Narodne novine broj 158/2009)

Knjige:

- Garner, Bryan A., The elements of legal style (Slobodan prijevod: Elementi pravnog stila), second edition, Oxford university press, New York, 2002.
- Kennedy, George, The Writing Book (Slobodan prijevod: Knjiga o pisanju), 1984.
- Posner, Richard A., How judges think (Slobodan prijevod: Kako suci razmišljaju), Harvard University press, Cambridge, Massachusetts, 2008. str. 37.
- Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, sedmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, studeni 2004.

Časopisi:

- Crnić, Ivica, Vještvo i odbiće u raljama propisa, Hrvatska pravna revija, travanj 2007
- Judicial Writing Manual, (slobodan prijevod: Priručnik za pisanje sudskih odluka), The Federal Judicial Center USA, Washington, fourth printing, 1991.
- Kimble, Joseph, Lessons in Drafting from the New federal Rules of civil procedure, (Slobodan prijevod: Lekcije o pisanju iz Novih saveznih pravila građanskog postupka), The scribes journal of legal writing, Volume 2008-2009, Printed by Tomas Cooley Law School, Lansing, Michigan, 2009., Official publication of scribes – the American society of legal writers

Sudska praksa

Izbor odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske